

ARAB YOZUV TURLARI VA XATTOTLIK SAN'ATI

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Sharq filologiyasi fakulteti

Arab tili yo'nalishi 1-bosqich talabalari

Uzaqova Yulduz Jo'ra qizi,

uzoqovayulduz72@gmail.com

Mahmudova Parizod Sherzodbek qizi

parizodamahmudova36@gmail.com

Umurzakova Oygul Umarovna

Ilmiy rahbar: O'zDJTU Arab tili tarjima nazariyasi

va amaliyoti kafedrasini o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola arab yozuvining turli turlari va xattotlik san'ati haqida batafsil ma'lumot beradi. Unda arab yozuvi turlari kufiy, nasx, suls, riq'a, nasta'liq va diyvoniy xatlari yoritilgan. Shuningdek, xattotlik san'atining diniy, madaniy va estetik ahamiyati, arab madaniyatidagi o'rni hamda arab yozuvining zamonaviy texnologiyalardagi qo'llanilishi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar va iboralar: arab yozuvi, xattotlik san'ati, kufiy, nasx, suls, riq'a, nasta'liq, diyvoniy, arab madaniyati, estetik san'at.

Аннотация. Данная статья подробно рассматривает различные виды арабской письменности и искусство каллиграфии. В ней освещаются такие виды арабского письма, как кувический, насх, сулюс, рика, насталик и дивани. Также обсуждаются религиозное, культурное и эстетическое значение искусства каллиграфии, его роль в арабской культуре и применение арабской письменности в современных технологиях.

Ключевые слова и фразы: арабская письменность, искусство каллиграфии, кувический стиль, насх, сулюс, рика, насталик, дивани, арабская культура, эстетическое искусство.

Annotation. This article provides detailed information about the various types of Arabic script and the art of calligraphy. It highlights the different styles of Arabic writing, such as Kufic, Naskh, Thuluth, Ruq'ah, Nastaliq, and Diwani scripts. Additionally, it discusses the religious, cultural, and aesthetic significance of calligraphy, its role in Arab culture, and the application of Arabic writing in modern technologies.

Keywords and phrases: Arabic script, calligraphy, Kufic, Naskh, Thuluth, Ruq'ah, Nastaliq, Diwani, Arab culture, aesthetic art.

Xattotlik Sharq mamlakatlarida o'ziga xos alohida yo'nalish kasb etgan va fan darajasiga ko'tarilgan bebaho san'atdir. Tarixdan ma'lumki, arab yozuvi islom dinining ma'naviy ma'rifiy hamda madaniy taraqqiyoti uchun xizmat qilgan. Ushbu yozuvining grafik asoslari bir xil bo'lishiga qaramasdan, undagi harflar shakl jihatdan turli uslublarda bitilgan. Arab yozuvining dunyodagi boshqa xalqlar yozuvidan farqli

jihati shundaki, bu yozuvning go'zalligiga alohida e'tibor berilishi natijasida, u ma'no tashish vositasidan tashqari, kishilarga yuksak estetik zavq beruvchi san'at asariga aylangan. Xattotlik san'ati sharq xalqlarining uzoq asrlik madaniy tarixiy merosida alohida o'rin egallaydi. Maqola arab yozuvining turlari, ularning rivojlanish tarixi va madaniy ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan.

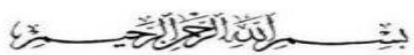
1. Arab yozuvining tarixi

Arab xattotligi arab alifbosiga asoslangan qo'l yozuvi va xattotlikning badiiy amaliyotidir. Arab tilida xat (arabcha: خط), "chiziq," "loyihalash" yoki "konstruksiya" so'zidan olingan. Arab yozuvi VI asrda Hijoz mintaqasida shakllangan bo'lib, dastlab kufiy yozuvi asosiy uslub sifatida qo'llanilgan.

Arab xattotligi uchun ishlatiladigan eng mashhur ikkita yozuv kufiy va nasx xat turlari hisoblanadi. Kufiy xat turi Iroqda paydo bo'lgan bo'lib, dastlab tosh va metallga yozuv yozish uchun ishlatilgan. Nasx xat turi Makka va Madinada paydo bo'lgan. Skript kursiv yozuv sifatida ishlatiladi, masalan, papirus va Qur'onning Ibn al-Bawwob tomonidan milodiy 1000/1001-yildagi nusxasi kursiv yozuvda yozilgan Qur'onning eng qadimgi namunasi hisoblanadi. Qur'oni karim yozilgach, arab yozuvi yanada takomillashib, bundan tashqari, suls, nasta'liq va devoniy yozuvlari arab yozuvi turlari hisoblanadi. O'rta asrlarda keng qo'llangan suls yozuvi mavjud bo'lgan eng qadimgi yozuvlardan biri sifatida tanilgan. Matnning ko'rinishi tufayli masjidlarda va Qur'on matni uchun suls yozuvi ishlatilgan.

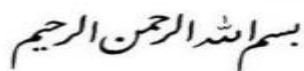
Nasx xati

Suls xati

Devoniy xati

Nastaliq xati

Kufiy xati

2. Arab yozuvi turlari

• **Kufiy yozuvi.** Ushbu yozuv uslubi dastlab Qur'on yozilishida ishlatilgan. Uning geometrik va qat'iy shakllari bilan ajralib turadi.

- **Nasx yozuvi.** Kitob va kundalik yozuvlar uchun keng qo'llanilgan. Oson o'qilishi sababli keng tarqalgan.

- **Suls yozuvi.** Dekorativ maqsadlarda va Qur'oni karimning ba'zi nusxalarida ishlatilgan. U murakkabligi va badiiyligi bilan ajralib turadi.

- **Riq'a yozuvi.** Bu yozuv turi ixchamligi va oddiyligi sababli hozirgi kundalik yozuvlarda ham ishlatiladi.

- **Nasta'liq yozuvi** arab yozuvidan ko'ra fors tili uchun ko'proq qo'llanadi. Chapga yuqoriga egilganligi sababli yozuv boshqa skriptlardan farq qiladi.

- **Diyvoni yozuvi.** Asosan davlat hujjatlari va diplomatiyada qo'llanilgan. Devoni yozuvi Usmonlilar davrida yaratilgan. Ushbu skriptning astarlari va harflari yozishda

yaqinlik hissini yaratadi. Shu sababli, harflarning bir-biriga bog'langan shaklini o'qish qiyin.

Hozirgi davr mashhur arab xattotlari:

- Hasan Çelebi (1937-y. t.), Turkiya;
- Ali Adjalli (1939-y. t.), Eron;
- Wijdan Ali (1939-y. t.), Iordaniya;
- Hashem Muhammad al-Baghdodi, Iroq;
- Everitte Barbee (1988-y. t.), Amerika Qo'shma Shtatlari;
- Mohammad Hosni, Suriya;
- Shakkir Hasan Al Sa'id (1925-2004), Iroq;
- Madiha Omar, iroqlik-amerikalik.

3. Xattotlik san'ati va uning ahamiyati

Xattotlik san'ati arab madaniyatida nafaqat yozuv, balki diniy va estetik qadriyatlarning ifodasi sifatida muhim o'rin tutadi. U musulmon me'morchiligi, masjidlar va Qur'on kitoblarida keng qo'llaniladi. Xattotlik san'ati arab madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, u zamonaviy san'at va dizayn sohalarida ham qo'llanilmoqda.

Texnologiyalar rivojlanishi arab yozuvining raqamli formatga o'tishini ta'minladi. Arab yozuvining estetik uslublari grafik dizayn, logotiplar va kompyuter dasturlarida ishlatilmoqda.

Arab yozuvi va xattotlik san'ati asrlar davomida o'zining nafaqat diniy, balki madaniy va estetik ahamiyatini saqlab qoldi. U nafaqat yozuv tizimi, balki san'at va madaniyatning buyuk ifodasi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda arab yozuvining zamonaviy texnologiyalarda qo'llanilishi uning yangi avlodlar tomonidan o'rganilishi va qadrlanishiga imkon yaratmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ahrorov H.K. Xattotlik san'ati va arabcha yozuv turlari. – Toshkent, 2004.
2. Murodov A. O'rta Osiyo xattotlik san'ati tarixidan. – Toshkent, 1971.
3. Razzoq A.B. "Husnixat durdonalari" (Nasta'liq xati qoidalari). – Toshkent, 2008.
4. Xodjimetrov B., Tursunaliyev N. Xattotlik. – Toshkent, 2017.
5. <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/de ed.uz>